

LBRIS

We know
books

MATEIU I. CARAGIALE

**Craii de
Curtea-Veche**

Prefață, fișă biobibliografică și referințe critice
de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CARAGIALE, MATEIU I.

Craii de Curtea-Veche / Mateiu I. Caragiale – pref., fișă
biobibliografică și referințe critice de Lucian Pricop – Ed. a 3-a –
București: Cartex 2000, 2025

ISBN 978-606-091-254-5

I. Pricop, Lucian (pref.)

821.135.1

Textul ediției de față reproduce volumul:
Matei I. Caragiale, Craii de Curtea-Veche,
Editura pentru Literatură, colecția „Biblioteca
pentru toți”, București, 1965.
Au fost operate modificări privind normele
ortografice în vigoare la această dată.

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel/fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

<i>Diletantism, dandism, fanatism</i> (prefață de Lucian Pricop).....	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	14
<i>Referințe critice</i>	17

CRAII DE CURTEA-VECHE

Întâmpinarea crailor	29
Cele trei hagialăcuri	48
Spovedanii	80
Asfințitul crailor	113

ÎNTÂMPINAREA CRAILOR

...au tapis-franc nous étions réunis.¹

L. Protat

Cu toate că, în ajun chiar, îmi făgăduisem cu jurământ să mă întorc devreme acasă, tocmai atunci mă întorsesem mai târziu: a doua zi spre amiazi.

Noaptea mă apuca în așternut. Pierdusem răbojul timpului. Aș fi dormit înainte, dus, fără zgomotoasa sosire a unei scrisori pentru care trebuia neapărat să iscălesc de primire. Trezit din somn sunt mahmur, ursuz, ciufut. Nu iscălii. Mormăii numai să fiu lăsat în pace.

Ațipii iarăși, dar pentru scurtă vreme. Sărăcia de epistolă se înființa din nou, însoțită de cruda lumină a unei lămpi. Mișelul de poștaș găsisese de cuviință să mă iscălească cu mâna lui. Nu-i fusei recunoscător.

Urăsc scrisorile. Nu știu să fi primit de când sunt decât una, de la bunul meu amic Uhry, care să-mi fi adus o veste fericită. Am groază de scrisori. Pe atunci le ardeam fără să le deschid.

Asta era soarta ce o aștepta și pe noua sosită. Cunoscând scrisul, ghicisem cuprinsul. Știam pe de rost nesărata plachie de sfaturi și de dojene ce mi se slujea de-acasă cam la

1. ...ne strânsesem la cărciumă.

UBDIS | We know
back

fiecare început de lună; sfaturi să purced cu bărbăție pe calca muncii, dojana că nu mă mai înduplecam să purced odată. Și, în coadă, nelipsita urare ca Dumnezeu să mă aibă în sfânta sa pază.

Amin! În halul însă în care mă găseam mi-ar fi fost peste putință să pornesc pe orice fel de cale. Nici în pat nu mă puteam mișca. Deșurubat de la încheieturi, cu șalele frânte, mi se părea că ajunseseam în stare de piftie. În mintea mea aburită miji frica să nu mă fi lovit damblaua.

Nu, dar în sfârșit mă răzbise. De o lună, pe tăcute și nerăsuflăte, cu nădejde și temei, o dusesem într-o băătură, un crailăc, un joc. În anii din urmă, fusesem greu încercat de împrejurări; mica mea luntre o bătuseră valuri mari. Mă apărasem prost și, scârbit de toate peste măsură, năzuisem să aflu, într-o viață de stricăciune, uitarea.

O luasem numai cam repede și mă vedeam în curând sililit să depun armele. Mă lăsau puterile. În acea seară, eram în așa hal de sfârșeală că n-aș fi crezut să mă pot scula nici să fi luat casa foc. Dar deodată mă pomenii cu mine în mijlocul odăii, în picioare, uitându-mă speriat la ceasornic. Mi-adusesem aminte că eram poftit la masă de Pantazi.

Ce noroc că mă deșteptase; mare noroc! Privii acum cu recunoștință scrisoarea părintească; fără ea scăpam întâlnirea cu cel mai scump prieten.

Mă îmbrăcai și ieșii. Era, spre căderea iernii, o vreme de lacrimi. Deși nu plouase, tot era ud; jgheaburile plâneau, ramurile copacilor desfrunziți picurau, pe tulpine și pe grilaje se prelingeau, ca o sudoare rece, stropi groși. Asta e timpul care îndeamnă cel mai mult la băătură; rarii trecători ce se prefirau prin ceață erau mai toți afumați. Un lungan, coborând prispa unei cârciumi, căzu grămadă și nu se mai sculă.

Întorsei capul dezgustat. Birtul ales pentru acea seară fiind tocmai în Covaci, luai o birjă, lucru cuminte, deoarece,

la sosirea mea, ceilalți mosafiri erau la a doua țuică, iar oaspetele la a treia. Mă arătai mirat că se înființaseră cu toții așa devreme; Pantazi însă mă lămurii că el venise de-a dreptul de-acasă, iar Pașadia cu Pirgu de-a dreptul și ei de la „club“, vremea fiind prea urâtă ca să mai zăbovească la aperitive.

Pantazi porunci încă un rând de țuici. Dar voia bună ce ne urarăm, ciocnind, lipsea cu totul. Mă temui să nu adorm iar. În sala unde grosolana petrecere negustorească pornise să se înfierbânte – era într-o sâmbătă – masa noastră avea aerul unui ospăț de înmormântare.

Borșul cu smântână și ardei verde fu sorbit în tăcere. Nici unul din meseni nu ridica ochii din taler. Pirgu, îndeosebi, părea frământat de o mâhnire neagră. Aș fi deschis eu vorba dacă lăutarii n-ar fi început tocmai un vals care era una din slăbiciunile lui Pantazi, un vals domol, voluptuos și trist, aproape funebru. În legănarea lui molatecă, pâlăpăia, nostalgică și sumbră fără sfârșit, o patimă așa sfâșietoare că însăși plăcerea de a-l asculta era amestecată cu suferință. De îndată ce cordele încăluzate porniseră să îngâne amara destăinuire, sub vraja adâncă a melodiei, întreaga sală amuțise. Tot mai învăluită, mai joasă, mai înceată, mărturisind duioșii și dezamăgiri, rătăcirii și chinuri, remușcări și căințe, cântarea, înecată de dor, se îndepărta, se stingea, suspinând până la capăt, pierdută, o prea târzie și zadarnică chemare.

Pantazi își șterse ochii umezi.

– Ah! zise Pirgu lui Pașadia, făcându-și privirea galeșă și glasul dulceag, ah! cu valsul ăsta țin să te duc la lăcașul cel din urmă, cât mai curând; cred că n-ai să mă faci s-aștept mult încă această sărbătoare a tineretelor mele. Ce frumos are să fie, ce frumos! Și eu beat, cu nenea Pantazi, voi stoarce întristatei adunări lacrimi fierbinți luându-mi,

LIBRIS | We know books
În cuvinte mișcătoare, rămas bun de la în veci neuitatul meu prieten.

Pașadia nu zise nimic.

– Da, urmă Pirgu, leșinându-și și mai mult glasul și privirea, are să fie atât de frumos! Eu am să-ți duc căvălăriile¹ pe pernă. Și, la șapte ani, la parastasul cel mare, când au să te dezgroape, rămășag pun că au să te găsească tot dichisit, tot scortos, tot fercheș, fără un fir de păr alb, murat în argint-viu și în spirit ca un gogoșar în sare și în oțet.

Dar Pașadia nu-l asculta, se gândea aiurea. Scăpa de data asta Pirgu și mi-era necaz, deoarece n-aveam ochi să-l văd.

Rămânând de tânăr singur în București, de capul meu, mă ferisem să intru-n cârd cu oricine, așa că din restrânsul cerc al cunoștințelor mele, alese toate pe sprânceană, Gorică Pirgu n-ar fi făcut niciodată parte, dacă n-ar fi fost tovarășul nedespărțit al lui Pașadia, de care aveam o evlavie nemărginită.

Pașadia era un luceafăr. Un joc al întâmplării îl înzestraseră cu una din alcătuirile cele mai desăvârșite ce poate avea creierul omenesc. Am cunoscut de aproape o bună parte din aceia ce sunt socotiți ca faime ale țării; la foarte pușini însă dintr-înșii am văzut laolaltă și așa minunat cumpanite atâtea înalte însușiri ca la acest nedreptățit ce, de voie, din viață, se hărăzise singur uitării. Și nu știu un al doilea care să fi stârnit împotriva-i atâtea oarbe dușmăanii.

Auzisem că aceasta și-o datora în parte înfățișării. Ce frumos cap avea totuși! Într-însul așipea ceva neliniștitor, atâta patimă înfrânată, atâta trufie aprigă și haină învrăjbire se destăinuiau în trăsăturile feței sale veștede, în cuta sassistită a buzelor, în puterea nărilor, în acea privire tulbure

1. Căvălării (sau *cavalerii*), decorații, ordine, distincții.

între pleoapele grele. Iar din ce spunea, cu un glas tărăgănat și surd, se desprindea, cu amărăciune, o adâncă silă.

Viața lui, din istoria căreia i se întâmpla rar să dezvăluie ceva, fusese o crâncenă luptă începută de timpuriu. Leșit din oameni cu vază și stare, fusese oropsit de la naștere, crescut pe mâini străine, surghiunit apoi în străinătate la învățătură. Întors în țară, se văzuse jefuit de ai săi, înlăturat, hărțuit, prigonit și trădat de toată lumea. Ce nu se uneltise împotriva lui? Cu ce strigătoare nedreptate îi fuseseră întâmpinate lucrările, truda de zi și noapte a jertfitei sale tinereți, cum se învoiseră cu toții să-l îngroape sub tăcere! Din grelele încercări de tot soiul prin cari trecuse atâția ani de restriște și cari ar fi doborât un uriaș, această făptură de fier ieșise călită de două ori. Pașadia nu fusese omul resemnării, încrederea în sine și sângele rece nu-l părăsiseră în cele mai negre clipe; statornic în urmărirea țelului, el înfrânsese vitregia împrejurărilor, o întorsese cu dibăcie în folosul său. Ca dânsul nimeni nu știuse să aștepte și să rabde, neclintit el pândise norocul la răspântie, îl înșfăcase și-l siluise că să-i poată smulge ceea ce, în chip fireesc, i s-ar fi convenit de la început fără caznă și zbucium. Odată ajuns se întrecuse, luase văzul tuturilor, îi uluise și-și făcuse, jugănar cumplit dar cu mânuși, toate mendrele. Calea măririlor i se deschidea largă, netedă, acum însă, că putea năzui la orice, nu mai voi el nimic și se retrase. Presupuneam că la temelia acestei hotărâri ciudate a fost întrucâtva și teama de sine însuși, fiindcă, sub învelișul de gheață din afară, Pașadia ascundea o fire pătimașă, întortocheată, tenebroasă care, cu toată stăpânirea, se trăda adesea în scăpărări de cinism. Cu veninul ce se îngrămădise în inima sa împietrită, puterea l-ar fi făcut lesne primejdios. Și nici o încredere la el în virtute, în cinste, în bine, nici o milă sau îngăduială pentru slăbiciunile omenești de cari arăta a fi cu totul străin.

Retragerea sa din politică mirase mai puțin totuși decât schimbarea ce se petrecuse în felul său de trai. La vârsta când la alții începe pocăința, el, care totdeauna slujise de pildă vie de cumpătate, se năpustise deodată la desfrâu. Era aceasta darea pe față a unei vieți ce dusesese și până atunci în întuneric, sau reluarea unor vechi deprinderi de cari râvna de a izbuti îl făcuseră să se dezbera un lung șir de ani? – căci firesc nu era ca o asemenea năpârleală să fi avut loc de azi pe mâine. Cum, nu știu, rar însă mi s-a întâmplat să văd jucător așa frumos, crai așa ahtiat, băutor așa măreț. Dar se putea oare spune că decăzuse? Nicidecum. De o sobră eleganță, plin de demnitate în port și vorbire, el rămăsese apusean și om de lume până în vârful unghiilor. Ca să prezideze o înaltă Adunare sau o Academie, altul nu s-ar fi găsit mai potrivit. Cineva care nu l-ar fi cunoscut, văzându-l trecând seara, când ieșea, țepăn și grav, cu trăsura la pas după el, pentru nimic n-ar fi voit să creadă în ce murdare și josnice locuri mergea acel impunător domn să se înfunde până la ziuă. Pentru mine, priveliștea acelei vieți avea ceva copleșitor, în ea bănuiam că se desfășura o întunecată dramă sufletească a cărei taină rămânea nepătrunsă.

Dacă, încercând a reda întrucâtva trăsurile acestui nobil chip, am stăruit atât, e pentru că n-am voit să scap prilejul de a-l face să retrăiască înaintea ochilor mei, amintirea lui fiindu-mi scumpă. Deosebit de cutreierătorul culcușurilor de noapte ale destrăbălării bucureștene, în Pașadia, eu am cunoscut un alt om. Dar pe acela îl întâlneam aiurea. La câțiva pași de Podul Mogoșoaii, într-o uliță singuratică, în umbra unei bătrâne grădini fără flori, se ridica, neprimitoare și posomorâtă, o casă veche. Eram unul din rarii privilegiați ce treceau pragul acelei bogate locuințe unde, până în cel din urmă ungher, se resfrângea, sever, sufletul stăpânului.

Îl găseam în odaia lui de lucru, lăcaș de liniște și de reculegere, în care nimic nu pătrundea din lumea din afară. În acea încăpere, căptușită cu postav de fața iascăi și înconjurată peste tot de dulapuri ferecate în pereți, cu geamurile perdeluite, câte neuitate ceasuri m-a ținut, pironit în jilt, convorbirea oaspelui. Miezoasă și cuprinzătoare, reținută și măiestrită, fără lăbărțări, razne și prisosuri, ca învăluia în mreje puternice, uimea, răpea, fermeca. Pașadia era deopotrivă meșter pe pană și în tinerețe zugrăvise frumos. Era de necrezut cât citise. Istoria o cunoștea ca nimeni altul, ea desăvârșise la dânsul darul înnăscut de a judeca fără să se înșele oamenii; multora pe atunci în plină înălțare el le-a prevăzut, apropiată, trista prăbușire și nu pot uita cum, rostind cuvintele cobitoare, ochii îi licăreau siniștri. Pașadia Măgureanu! Am privit ca un har al Proniei simpatia ce dânsul a avut pentru mine și mă mândresc de a fi ciracul acestui mare răzvrătit, atât de stoic, căruia din toate cusururile ce-i găsea lumea, nu mă învoiam a-i recunoaște decât unul singur – acela însă de neiertat: prieteșugul cu Gorică.

Gore Pirgu era o lichea fără seamăn și fără pereche. Neșaratele lui giumbușlucuri de soitar obraznic îi scosese răfaima de băiat deștept, la care se adăogase – de ce nu se știe – și aceea de băiat bun, deși bun nu era decât de rele. Acest chimiță avea un suflet de hengher și de cioclu. De mic stricat până la măduvă, giolar, rișcar, slujnicar, înhăitat cu toți codoșii și măsluitorii, fusese Veniaminul¹ cafenelei „Cazes“ și Cherubinul² caselor de întâlnire. Mi-a fost silă să cercetez mai cu de-amănuntul ițele acestei firi uscate și

1. *Veniamin*, copil preferat (aluzie la Veniamin din Biblie pe care tatăl său, Iacov, îl iubea mai mult decât pe ceilalți copii).
2. *Cherubin*, copil alintat (figurativ, de la capetele de copii, flancate de aripi, reprezentate în artele plastice cu tematică religioasă; numele derivă de la heruvimi – îngeri biblici).

triste care simțea o atragere bolnavă numai pentru ce e murdar și putred. Pirgu avea în sânge dorul vieții de dezmațare țigănească de odinioară de la noi, cu dragostele la mahala, chefurile la mănăstiri, cântecele fără perdea, scârboșeniile și mășcările. Cu jocul de cărți ce-i slujea de meserie și cu boalele lumești ce-l istoviseră înainte de vreme, acestea erau singurele lucruri de cari știa să vorbească, întocmindu-i tot temeiul hazului cu care le încânta celor ce-i prețuiau dobitocia. Și totuși pe altcineva nu găsisese ca să și-l facă tovarăș Pașadia care, de altmintreli, îl disprețuia fățiș, jicnindu-l și umilindu-l fără cruțare de câte ori se ivea prilejul.

– Vezi, te rog, îmi zise el, nu-l lăsa pe vecinul dumitale să se sinucidă; uite-l, înghite cuțitul.

Într-adevăr, plin de zel, Gorică lucra în cega rasol cu cuțitul, tăvălea bucata prin maioneză și, tot cu cuțitul, o băga adânc în gură. Mă făcui că nu văd, nu aud. Pantazi se aplecă să caute ceva sub masă.

– În preceptele sale, urmă Pașadia, buna creștere elementară glăsuiește: nici cuțitul în legume și pește, nici furculița în brânză și nici într-un fel cuțitul în gură. Dar asta de, pentru oameni fini, feciori de boier, nu pentru mitocani, adunătură. Să faci rămătorul să bea apă din fedeleș!

Pentru Pirgu, care se credea neîntrecut în cunoașterea obiceiurilor lumii înalte, nu se putea înfruntare mai sângeroasă. Se reculese însă repede și-i răspunse țanțoș lui Pașadia că avea să-l desființeze.

– Să mă slăbești cu mofturi de-astea, se rățoi el, că altfel întorc foaia. Ai îmbătrânit nebun...

Ca să împece lucrurile, Pantazi porunci să se destupe șampania ce, după datina meselor noastre, se sluji în pahare mari. Pirgu nu lăsă să i se toarne decât un deget, peste care adăogă aproape o litră de apă minerală, niște borviz ușor. Din tuspătru era singurul care nu ducea la

băătură, se putea spune chiar că mai mult se făcea că bea, umflându-se cu șprîțuri cu sifon, cu sifon albastru. I se întâmpla rar totuși să nu fie beat de dimineață și când se chirchilea se ținea de tot soiul de pozne, după săvârșirea cărora, nițel obraz să fi avut numai, ar fi trebuit să-i fie rușine să mai dea ochi cu lumea.

Închinând într-un glas în sănătatea lui Pantazi, iubitul nostru oaspe, sorbirăm cu deliciu din băutura înviorătoare. Pirgu își muie doar buzele și se strâmbă.

– Șampania fără muieri, bombăni el, nu face două parale.

Femeile fuseseră însă, în chip hotărât, pentru totdeauna înlăturate de la mesele noastre. Toate încercările lui Gorică de a i se încuviința să-și poștească o prietenă-două fuseseră zadarnice. Pantazi s-ar fi învoit bucuros, dar Pașadia rămăsese neînduplecat. Ne mărgineam să aruncăm scurte priviri cotoiești cocoanelor de la mesele vecine cari, cam de obicei, ne răspundeau și ele cu ochiade șirete.

Cu căutătura-i turbure și posomorâtă, Pașadia dezbrăca o durdulie ovreică, așezată în fața lui, ceva mai departe. Mă întovărășii și eu la această creștinească faptă, știind că nu supăram întru nimic pe marele meu prieten. Conștiința de minunata ei frumusețe răsăriteană în deplină înflorire, albă și mată ca un chip de ceară în care ochii de catifea ardeau cu o flacăra rece între genele de mătase, ea rămânea nemișcată, nepăsătoare, în trufia fără margini a stirpei alese, așa ca străbunele ei când erau târâte, despoiate, în târgurile de robi, sau trase, mai târziu, pe scripetele lui Torquemada¹. Stând picior peste șicior, rochia i se ridicase până la genunchi, lăsând să i se vadă, pale, prin străveziimea ciorapilor negri, pulpele strunguite fără cusur. Când se hotărî să și le acopere, fu fără grabă și fără să roșească.

1. *Thomas de Torquemada* (1420-1490), mare inchișitor al Spaniei, celebru prin cruzimea lui și metodele diabolice de tortură folosite.